

FM Anne Ala-Pöllänen, Helsingin yliopisto

anne.ala-pollanen@helsinki.fi

Merellinen teollisuusperintö ja kaupunkikulttuuri

Marraskuussa 2008 Helsingin keskustasta tyhjjeni viikossa kaksi isoa aluetta: Länsisatama ja Sompasaari muuttivat uuteen suursatamaan Vuosaareen. Samalla isoja elementtejä Helsingin merellisestä historiasta katosi keskustan kaupunkikuvasta. Satamista jäi jäljelle 150 hehtaaria lähes tyhjää asfalttikenttää, jotka muutetaan lähivuosina asuinalueiksi. Konkreettisia rakennelmia muistuttamassa alueiden alkuperästä on vähän johtuen modernien satamien luonteesta: nykyaikainen satama toimii pääosin pyörillä.

Vähäisistä rakennushistoriallisista todisteista huolimatta merellisen teollisuuden historia Helsingin ytimessä on pitkä. Länsisataman alueella on toiminut telakka samalla paikalla Hietalahdessa vuodesta 1865, ja edelleen siellä rakennetaan valtamerialuksia aivan asutuksen keskellä. Nykyisten telakkahallien kyljessä seisoo muutama punatiilinen telakkarakennus muistuttamassa varhaisesta teollisesta toiminnasta. Satamaa puolestaan alettiin laajentaa 1910-luvulla yhdistämällä lähisaaria yhtenäiseksi alueeksi. Alkuajoilta on konkreettisia jäänteinä jäljellä kaksi Lars Sonckin piirtämää makasiinirakennusta ja museonosturi.

Vanhat telakkarakennukset ja Sonckin makasiinit ovat asemakaavalla suojeltu ja siten osa kulttuuriperintöämme. Teollisen kulttuuriperinnön suojelu ei kuitenkaan ole aina ollut itsestään selvää. Arkiset työntekoon ja teollisuuteen liittyvät käyttö rakennukset, joihin telakat ja satamarakennelmat lasketaan, ovat tulleet suojelun piiriin meillä vasta 1980-luvulla. Teollisuusrakennusten suojelun vaikeutena on ollut hitaasti muuttuva asennemaailma liittyen erityisesti esteettisiin arvostuksiin; varistorakennukset ovat harvoin ympäristöllisesti kauniita. Teollisuusrakennukset tarvitsevat vahvaa kontaktia ympäristöönsä perustellakseen olemassaolonsa.

Yksittäiset suojelukohteet jäävätkin helposti fragmentaariseksi todisteiksi historian vaiheista mikäli niiden ympäristö ei kokonaisuudessaan tue alueen henkeä. Helsingissä erityisesti Länsisataman asuinalueiden suunnittelussa on peräänkuulutettu merellisyyttä ja merellistä henkeä. Kyseisellä alueella merellisyys ei ole lähes vuosisataan ollut hiekkarantoja ja vapaa-ajan viettoa saarilla, vaan laivoja ja laivanrakennusta, laitureita ja nostureita. Näiden merellisten toimintojen säilyttäminen ja uusintaminen onkin edellytyksenä elävän merellisen kaupunkikulttuurin rakentamiselle.

Esityksessäni tulen pohtimaan mistä elementeistä merellinen kulttuuriperintö rakentuu ja miten sen säilymistä tuetaan tilanteessa, jossa konkreettisia todisteita menneisyydestä on vähän. Kun puhutaan kulttuuriperinnön suojelusta, tarkoitetaan usein rakennusperintöä. Paikan menneisyyteen liittyy kuitenkin myös aineettomia arvoja. Miten suojellaan sitä, mikä on ainoastaan muistoissa? Miten paikan henki jätetään näkyviin?